

Література

1. Микитенко А.І. Аграрний сектор України за умов становлення нової соціально-економічної системи — глобалізму / А.І. Микитенко // Економіка АПК. — 2009. — № 9. — С. 15—20.

2. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: монографія / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 632 с.

3. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2008 рік» / Держ. ком. статистики України; За ред. Ю.М. Остапчук. — К.: Державний комітет статистики України, 2009. — 370 с.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2011 р.

УДК 631.158:331.522.4

О. О. Клокар, канд. екон. наук, доцент,
Білоцерківський національний аграрний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВІДТВОРЕННЯ РОБОЧОЇ СИЛИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Сформовано основні підходи щодо економічної оцінки та підвищення ефективності трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Визначено провідні соціально-економічні показники на макро та мікро рівнях, що відображають якість використання робочої сили й проаналізовано залежність між ними. Це сприятиме розробці дієвих заходів впливу на якість трудового життя аграріїв.

Ключові слова: робоча сила, трудова мотивація, продуктивність праці, аграрний сектор економіки.

Сформированы основные подходы относительно экономической оценки и повышения эффективности трудовых ресурсов сельскохозяйственных предприятий. Определены ведущие социально-экономические показатели на макро и микро уровнях, которые отображают качество использования рабочей силы и проанализирована зависимость между ними. Это будет способствовать разработке действенных мероприятий влияния на качество трудовой жизни аграриев.

Ключевые слова: рабочая сила, трудовая мотивация, производительность труда, аграрный сектор экономики.

Basic approaches are formed in relation to an economic evaluation and increase of efficiency of labour resources of agricultural enterprises. Certainly leading socio-economic indexes on macro and mikro levels which represent quality of the use of labour force and dependence is analysed between them. It will be instrumental in development of effective measures of influence on quality of labour life of agrarians.

Keywords: labour force, labour motivation, labour productivity, agrarian sector of economy.

Постановка проблеми. Інтеграція України в світовий економічний простір, ефективна реалізація соціально-економічних реформ у даному напрямі та підвищення життєвого рівня населення, можливі лише за умови якісного використання та відтворення робочої сили, передусім, в аграрному секторі економіки. Проте відсутність позитивних результатів аграрної реформи (розпаювання землі та майна господарств) та дієвих важелів впливу на ефективність сільськогосподарського виробництва, негативно позначилися на розвитку цієї галузі в цілому. Так, матеріально-технічна база, матеріальне стимулювання, рентабельність та інші важливі показники розвитку аграрних підприємств за останні 20 років знизилися відповідно в 3—5 разів. Як наслідок, міграція населення працездатного віку за вищенаведений період перевищила 8 млн осіб [6, с. 3; 7, с. 192, 223—224, 363, 365—369, 372—375]. Дана ситуація гальмує надходження всіх матеріальних і нематеріальних ресурсів в агроферу, провокує неконтрольовану міграцію, бідність, особливо сільського населення та дестабілізує розвиток держави в цілому. Тому актуальним питанням на сучасному етапі розвитку аграрного сектора економіки є комплексна характеристика та підвищення якості використання робочої сили.

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою. Дослідженням проблеми ефективного використання та відтворення робочої сили займалися такі науковці як: О. Бугуд-ський, В. Дієсперов, Г. Купалова, В. Трегобчук, С. Москвичов тощо [1—2; 4]. Учені сформувавши основні засади щодо вивчення трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Проте проблема якості їх відтворення в контексті трансформації соціально-економічних відносин у сільському господарстві розроблена ще недостатньо.

Виділення невирішених проблем та формування цілей статті. Враховуючи актуальність вищезазначених питань, головною метою даного етапу дослідження стала характеристика та підвищення якості відтворення робочої сили аграрного сектора економіки. Для досягнення цієї мети слід було вирішити наступні завдання:

- визначити основні показники щодо економічної оцінки робочої сили сільськогосподарських підприємств;
- провести оцінку вищевказаних показників;
- сформувати заходи щодо підвищення ефективності відтворення трудових ресурсів аграрного сектора економіки в цілому.

Виклад основного матеріалу. У результаті дослідження встановлено, що до основних показників, які характеризують ефективність та якість використання робочої сили сільськогосподарських підприємств належать: кількість працівників, від-

працьованих і втрачених ними годин, тривалість відпустки, розмір заробітної плати, продуктивність праці тощо (табл. 1).

Таблиця 1

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ
АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ, 2009 Р., ПО ОБЛАСТЯХ
І АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ***

Область	Кількість працівників тис. осіб	Розмір заробітної плати, грн	Відраховано одним працівником, год.	Втрати робочого часу на працівника за рік, год.	Продуктивність праці на одну особу, тис. грн	Тривалість відпустки одного працівника, год.
Україна	624	1206	1599	104	62,5	156
Автономна Республіка Крим	32	1335	1650	90	57,3	148
Вінницька	43	1061	1556	79	63,4	153
Волинська	14	718	1559	115	45,1	169
Дніпропетровська	36	1347	1623	133	86,2	163
Донецька	40	1422	1588	103	52,0	170
Житомирська	18	939	1568	78	39,9	159
Закарпатська	3	1011	1564	80	19,4	148
Запорізька	27	1191	1582	124	56,1	158
Івано-Франківська	5	1207	1531	92	75,0	154
Київська	43	1593	1589	96	83,9	160
Кіровоградська	23	1053	1616	86	58,2	152
Луганська	18	1230	1544	130	55,4	174
Львівська	12	1232	1549	130	72,9	146
Миколаївська	23	1252	1641	84	55,8	149
Одеська	37	927	1621	101	44,1	147
Полтавська	45	1275	1603	107	63,7	153
Рівненська	11	905	1540	79	48,2	161
Сумська	23	1079	1598	102	56,8	147
Тернопільська	13	1070	1547	75	69,3	156
Харківська	31	1310	1636	103	63,3	148

Закінчення табл. 1

Область	Кількість працівників тис. осіб	Розмір заробітної плати, грн	Відпрацьовано одним працівником, год.	Втрати робочого часу на працівника за рік, год.	Продуктивність праці на одну особу, тис. грн	Тривалість відпустки одного працівника, год.
Херсонська	25	1204	1639	94	61,9	147
Хмельницька	24	1048	1586	92	56,2	150
Черкаська	40	1336	1597	115	118,4	153
Чернівецька	5	962	1583	83	52,3	154
Чернігівська	29	1068	1599	86	46,2	163

*Розраховано автором за даними Держкомстату України за 2009 р. [5, с. 163; 7, с. 220, 225—226].

Із вищенаведеної таблиці видно, що в 2009 р. у сільському господарстві Київської області було зайнято 7 % працівників від загальної кількості по Україні (43 тис. осіб). Разом з тим показники продуктивності праці, середньомісячної заробітної плати та тривалості відпустки сільськогосподарських працівників досліджуваного регіону на 18 % перевищували загальнодержавні (відповідно 83,9 тис. грн, 1593 грн та 160 год.). Проте в Київській області порівняно з іншими була значно менша кількість відпрацьованих одним працівником годин, що становила 1589 год. Також втрати робочого часу в аграрному секторі економіки Київської області у 2009 р. становили лише 92 % від загальнодержавного, в той же час, як в окремих регіонах даний показник перевищував на 20 % визначений у державі (Луганська та Львівська область — 130 год.).

Крім цього, більшість з вищенаведених показників за останні 20 років зменшилися втричі, збільшилася лише продуктивність праці [7, с. 220, 225—226]. Проте, на нашу думку, даний показник відображає лише кількісні, не якісні позитивні зміни в аграрному секторі економіки. Оскільки, в 1990 р. собівартість виробництва та ціна реалізації продукції була значно нижча, то відповідно і продуктивність праці була меншою. Тим часом, у 2009 р. спостерігається обернена залежність між вищевказаними показниками. На наш погляд, вона є негативною, оскільки відображає значну матеріалоємність, не конкурентоспроможність

сільськогосподарської продукції на ринках збуту та низьку рентабельність галузі в цілому.

Підтвердження вищевказаної тенденції відображено в результатах аналізу впливу розміру середньомісячної заробітної плати на використання та відтворення робочої сили аграрного сектора економіки Київської області в 2010 р. (табл. 2).

Таблиця 2

**ВПЛИВ РОЗМІРУ СЕРЕДНЬОМІСЯЧНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ
НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ РОБОЧОЇ
СИЛИ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ КИЇВЩИНИ, 2010 Р.***

Показник	Групи підприємств за розміром середньомісячної зарплати, грн			У середньому (разом)	Відношення показників III групи до I, %
	I	II	III		
	До 1000	1000—1500	1500—2000		
Кількість підприємств, од.	15	20	10	45	—
Середньомісячна зарплата, грн	980	1470	1960	1470	у 2 рази
Тарифний розряд	2	3	3	—	—
Тривалість робочої зміни працівника, год.	8	8	9	8	112,5
Середньомісячна продуктивність праці, тис. грн	4,8	5,7	6,9	5,8	143,8
Втрати робочого часу на одного працівника за місяць, люд.-год.	12	9	7	9,3	53,8

*Розраховано автором за даними річних звітів господарств Білоцерківського, Володарського, Кагарлицького та Фастівського районів Київської області за 2010 р.

Із вищенаведеної таблиці слідує, що для виявлення залежності між оплатою праці та результатами діяльності сільськогосподарського підприємства, яка характеризується розміром середньомісячної заробітної плати (факторна ознака), тарифним розрядом робіт і робітників, тривалістю робочої зміни,

продуктивністю праці, втратами робочого часу було здійснено групування 45 господарств Білоцерківського, Володарського та інших районів Київської області за розміром середньомісячної заробітної плати механізаторів. Для цього були використані матеріали і дані річних звітів сільськогосподарських підприємств.

Як свідчать результати групування між розміром середньомісячної заробітної плати, тарифним розрядом і продуктивністю праці існує пряма лінійна залежність, між тривалістю робочої зміни, втратами робочого часу — зворотня. Чим вищий, заробіток, тим краще використовується робоча сила, тим вище її мотивація. Так, у третій групі господарств, де заробітна плата становить від 1500 до 2000 грн, порівнюючи з першою групою продуктивність праці на 2100 грн, або майже в 1,5 рази вища, а тривалість робочої зміни більша на 1 годину, при цьому втрати робочого часу на 5 год. (53,8 %) нижчі.

Висновки. Таким чином, у результаті економічної оцінки якості використання та відтворення робочої сили в аграрному секторі економіки нами встановлено, що ефективність за даними показниками є низькою. Це підтверджується аналізом окремих з них на макро та мікро рівні (відпрацьований і втрачений працівниками робочий час, тривалість їх відпустки, розмір заробітної плати, продуктивність праці тощо). Так, відсутність ефективних матеріальних і соціально-психологічних стимулів для працівників гальмує відтворення трудових ресурсів та ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки в цілому. Для вирішення вищевказаної проблеми, на нашу думку, необхідно здійснити комплекс таких заходів:

- упровадження комплексних цільових програми розвитку аграрного сектора економіки та сільських територій в цілому;
- збільшення бюджетних асигнувань усіх рівнів на фінансування розвитку сільського господарства;
- формування ефективної податкової політики та забезпечення консультаційних послуг з даних питань;
- створення аграрних дорадчих служб;
- регулювання соціально-трудових відносин між найманими працівниками та роботодавцями завдяки орендним (пайовим) відносинам;
- створення земельного ринку в Україні тощо.

На нашу думку, всі вищевказані заходи сприятимуть підвищенню ефективності використання та відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки в цілому.

Література

1. Бугуцький О.А. Мотивація праці та формування ринку робочої сили / Бугуцький О.А., Купалова Г.І., Дієсперов В.С. та ін.; За ред. П.Т. Саблука, О.А. Бугуцького. — К.: Урожай, 1993. — 416 с.
2. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / [відповід. ред. акад. УААН, В.М. Трегобчук]. — К.: ІЕ НАН України, 2003. — 259 с.
3. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посіб. / Єріна А.М. — К.: КНЕУ, 2001. — 170 с.
4. Москвичев С.Г. Мотивация, деятельность и управление / Москвичев С.Г. — К.: Light Press, 2002. — 494 с.
5. Праця України 2009: Статистичний збірник. — К.: Державний комітет Статистики України, 2010. — 341 с.
6. Про стан соціального розвитку села (доповідна записка). — К.: ІАЕ УААН., 1998. — 47 с.
7. Сільське господарство України: Статистичний збірник. — К.: Державний комітет статистики України, 2010. — 376 с.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2011 р.

УДК 631.1

А. В. Ключник, канд. екон. наук,
доцент, докторант, Миколаївський
державний аграрний університет

ВІРТУАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА — ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто теоретичні аспекти віртуальних підприємств. Визначено основні його ознаки та переваги для ефективного розвитку галузей економіки. Досліджено можливість створення віртуальних підприємств в аграрному секторі економіки Миколаївської області. Розроблено модель експорту зерна підприємствами з утворенням віртуального підприємства та з врахуванням специфічних властивостей підприємств сільських територій Миколаївської області.

Ключові слова: віртуальні підприємства, сільські території, аграрний сектор.

В статье рассматриваются теоретические аспекты виртуальных предприятий. Определены основные его признаки и преимущества для эффективного развития отраслей экономики. Исследовано возможность создания виртуальных предприятий в аграрном секторе экономики Николаевской области. Разработана модель экспорта зерна предприятиями с образованием виртуального предприятия с учетом специфических свойств предприятий сельских территорий Николаевской области.